

Els monjos benedictins d'Encalcat, a Besalú

El monestir benedictí de Sant Pere de Besalú, fundat al segle x, s'extingí amb l'exclaustració de 1836, conseqüència de la desamortització de Mendizábal. De la Guerra Civil ençà, no n'ha quedat res més que la bella església abacial, renovada al segle xii, amb una gràcil i preciosa girola, que ara és la parroquial. Poca gent sap, però, que al primer terç del segle xx s'hi installaren els benedictins d'Encalcat (França).

Text > **RAFEL PUJOL**, llicenciat en dret

Durant uns vint anys (dotze amb el gruix de la comunitat), del 1908 al 1928, l'església, l'abadia i els seus horts, a l'altra riba del Fluvià, van ser revitalitzats amb la presència de monjos benedictins, expulsats de França en virtut d'una de les lleis anticlericals de l'època, la de Waldeck-Rousseau (1901), de llibertat d'associació, negada a les congregacions religioses, que tocà aplicar a Émile Combes el 1902.

Prenem com a data inicial la de l'arribada de la comunitat a Besalú (1908) i com a final, la de la partença de Besalú de l'últim monjo, precisament dom Séquestra (1928), de qui parlem tot seguit. El gruix de la comunitat va durar dotze anys, atès que el retorn a Encalcat es va fer esglaonadament, ja que el monestir va haver de reconstruir-se i ampliar-se. Això per no parlar que el 1914, en iniciar-se la Primera Guerra Mundial, trenta-tres dels seus enclaustrats, abans expulsats de França, van ser cridats a files per la pàtria, dels quals van morir deu. Ernest Zaragoza i Pasqual, a la seva obra *Història de la Congregació Benedictina Claustral Tarraconense i Cesaraugustiana (1215-1835)*, afirma que van estar-s'hi de 1909 a 1924.

>> *El monestir romànic de Sant Pere, fa cinquanta anys.*

(Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. JOSEP BUIL MAYRAL.)

>> Imatge actual del monestir de Sant Benet d'Encalcat. (Font: ARXIU ABBAYE SAINT-BENOÎT D'EN-CALCAT)

Eren més de cinquanta monjos occitans, provinents del monestir llenquadocià de Sant Benet d'Encalcat (Saint-Benoît d'En-Calcat), on retornaren posteriorment. Se situava als afores de la petita població de Dornha (Dourgne), departament de Tarn, a prop de Carcassona, al nord-oest, entre Castellnou d'Arri (Castelnaudary) i Castra (Castres), als peus de la banda nord de la *montanha* Negra.

Estada prèvia al balneari Perramon

Mentre cercaven un lloc més adient varen passar uns cinc anys en un balneari català abans d'establir-se a Besalú. Algunes fonts afirmen que van allotjar-se a Perramon, can Perramon o a l'hostal Perramon, supòsits inversemblants, però reveladors. Es tractava del balneari de la colònia (tèxtil) Perramon, inexistent des de fa molt de temps, però de la qual encara es veuen les ruïnes. Estaven situats a l'antic veïnat de les Aigües de Ribes, poc abans d'arribar a Ribes de Freser, a la vall de Ribes (Ripollès).

La d'Encalcat no era pas una abadia gaire antiga. Fundada el 1890, quan van haver de marxar-ne només feia tretze anys que hi eren. Avui, com la de Montserrat, pertany a la congregació italiana de Subiaco, compta amb més de cinquanta monjos (igual que quan van ser acollits a Catalunya!) i és plena de vida.

Ja a Besalú

Anaren a Besalú el 1908, cridats pel rector i alguns prohoms de la vila, entre ells la família Llaudes, per als quals devia ser molt gratificant la perspectiva de tornar a veure novament vivificat el seu monestir benedictí, abandonat feia més de setanta anys. I animat per tota una comunitat sencera ja formada, precisament per una comunitat benedictina, bé que administrativa francesa, naturalment occitana, quan entre occitans i catalans encara hi havia una gran intercomprensió. (Cal remarcar que Apel·les Mestres —1854-1936—, l'home que aspirava a l'art total, va fer un viatge de Catalunya al Piemont, parlant només català,

L'oportunitat d'establir-se a Besalú semblava l'encaix casual de dues peces que es necessiten mútuament

bo i fent-se comprendre per tothom i comprenent sempre tothom.) És casual però curiós que, anys després de l'establiment dels d'Encalcat a la vila comtal, el patrici Francesc Cambó, amb orígens a Besalú per part de pare i on passà gran part de la seva infantesa, a través de l'home de Felanitx, Joan Estelrich, la seva mà dreta en qüestions culturals, donés suport a accions a Occitània per a una millor coneixença i apropament dels dos països.

Realment, doncs, l'oportunitat d'establir-se a Besalú semblava providen-

>> Detall d'una finestra del monestir de Sant Pere.
(Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. JOSEP BUIL MAYRAL.)

cial, una ocasió d'or, l'encaix casual de dues peces que es necessiten mútuament, dos interessos convergents. Cap de les dues parts podia desaproveïtar l'avinentesa. Per això, els de Besalú van fer-los costat i van ajudar-los a fer tots els tràmits pertinents. Ben aviat començaren les obres d'adequació del monestir.

L'Estat espanyol protestà per «l'ocupació» de l'edifici, cosa que no tenia altre propòsit que el de recordar-los qui n'era el propietari, però sense posar cap interès a voler-lo recuperar.

El dia 7 de març de l'any següent, segons narra al *Diari de Girona* el mestre de cant del Seminari Conciliar de Girona, el prevere Miquel Rué, que hi era present, tingué lloc la restauració canònica de l'abadia de Sant Pere i la seva presa de possessió oficial per la comunitat de pares benedictins del monestir d'Encalcat.

Un bon treball

La seva tasca va ser fecunda en diversos camps; cal destacar la figura del pare Amand Séquestra (1873-1959), historiador del monestir de Besalú. Encalcat, d'on procedien, pertanyia en aquells moments a la congregació benedictina de Solesmes, abadia que s'havia convertit en un centre de restauració del cant gregorià, internacionalment famós, on també s'inicià el moviment litúrgic. Havien rebut, sense moure's d'Encalcat, formació del gran gregorianista pare Andreu Mocquereau, prior de Solesmes. Els benedictins de Besalú, molt ben formats en aquest camp, el tenien pel cap dels dits, i sota la direcció del pare Maur Sablayrolles (1873-1956) promogueren l'estudi i la difusió del cant gregorià a casa nostra, i hi elevaren molt el nivell i la familiaritat, bo i convertint-se en un centre de prestigi, més enllà de Catalunya i tot. Una prova com a mostra: el frare caputxí Jose Gontzalo Zulaika Agirre, més conegut com *Aita* ('pare') *Donostia* (1886-1956), escriptor i membre de l'Euskaltzaindia (Reial Acadèmia de la Llengua Basca), un dels compositors bascos més destacats de la història, musicòleg i organista, va completar els seus estudis musicals a centres de Barcelona i París, entre altres. Però va madurar la seva formació gregoriana a les abadies benedictines de Silos (1909), Besalú (1915) i Solesmes (després de 1920).

Besalú i Montserrat, com veurem tot seguit, passats uns quants segles tornaren a quedar especialment vinculats per mor d'un benedictí, igual que en temps de l'abat Oliba, aquest cop com els dos palaus del cant gregorià a Catalunya.

Coprotagonistes del moviment gregorianista

El pare Maur Sablayrolles, un expert reconegut en la matèria, venia de do-

nar conferències a Bordeus, Seta i Tolosa de Llenguadoc. Ell, amb el pare Gregori Maria Sunyol, reputat gregorianista de Montserrat, l'esmentat mossèn Miquel Rué, mossèn Gabriel Garcia (ànima del cèlebre Orfeó Catalunya de Cassà de la Selva), mossèn Joan Perramon (director de l'escolania de la catedral de Girona) i mossèn Josep Trias (iniciador de la Choral Gregoriana Gironina), foren els prota-

gonistes de tot el moviment gregorianista a Catalunya, sobretot al bisbat de Girona. És per això que la de Girona era una diòcesi amb fama de gaudir d'un més alt nivell de gregorià. També assessorà i col·laborà en la creació de l'orfeó de la vila que els havia acollit.

Sablayrolles va ser una de les persones que ajudà el pare Sunyol (1879-1946) a incorporar definitivament Montserrat al moviment litúrgic gregorià de dom Guéranger i de Solesmes, segons fa constar el pare Adalbert Maria Franquesa, encarregat de pastoral del santuari, i qui li traduí al francès, i en prologà la versió, el seu *Método completo de canto gregoriano según la escuela de Solesmes*.

Així mateix, era un reconegut estudiós i investigador dels còdexs gregorians a Espanya i Catalunya, on batejà la que d'ell ençà és coneguda com a *notació musical catalana*. Aquesta notació musical, ben diferenciada, es troba documentada en els seus estudis pioners, continguts a l'*Iter Hispanicus* ('Viatge hispànic'), obra realitzada el 1905 per encàrrec de l'Atelier de Paléographie de Solesmes (Estudi de Paleografia de Solesmes), que va cridar l'atenció de diverses publicacions, per primer cop entre 1906 i 1909, sobretot de la *Revista Musical Catalana*, que recull en el seu volum III (1906) interessants anotacions amb el títol genèric d'«Un viatge a través dels manuscrits musicals espanyols».

Fou, igualment, un partidari de l'acompanyament del cant gregorià a l'orgue o harmònim, un defensor de la necessitat d'estudiar gregorià als seminaris i la persona que degué encoratjar i encapçalar altres monjos del monestir de Besalú en la tasca de passar la notació gregoriana, quadrada i amb tetragrama, a la figurada o moderna, amb pentagrama, per a la seva major difusió, en fer-la més intel·ligible.

Va ser molt famosa la Setmana Gregoriana de Besalú de 1916, que amb la Setmana Litúrgica de Banyoles de 1917 va constituir un dels fruits o conseqüències directes del I Congrés Litúrgic de Montserrat, de 1915, a la nostra diòcesi.

El doctor Damià Estela, gran rector del seminari de Girona (1952-1969), fill de Besalú i nat el 1904, forçosament s'hi va haver de relacionar, i encara més els seus pares, i me n'hauria pogut donar

>> Oficis religiosos al monestir de Sant Benet d'Encalcat.
(Font: ARXIU ABBAYE SAINT-BENOÎT D'EN-CALCAT)

>> Abadía de Sant Martí del Canigó. (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. DIARI DE GIRONA.)

una impressió personal de primera mà quan jo era seminarista (1954-1961), però ara, passats tants anys, no recordo cap xerrada, tertúlia o conversa personal on ell fes sortir el tema, ni sé de ningú que la hi hagués mantinguda.

De la notació gregoriana a la moderna
M'ha estranyat molt el fet de no haver trobat al *Cantoral gregoriano popular para las funciones religiosas* o *Cantoral*

litúrgic de Santa Maria del Collell, editat a Barcelona, d'un volum considerable, cap referència, ni la més petita connexió explícita, als benedictins de Besalú, atès que aquests, anteriorment, ja havien realitzat la part més laboriosa de la tasca d'aquell, amb la mateixa motivació: estendre i apropar el gregorià al poble i «obtenir en el cant religiós l'execució artística i pietosa desitjable». Però puc ben dir que encara avui

la coneguda Editorial de Música Boileau, de Barcelona, té a la venda la *Missa pro defunctis* ('de difunts'), *Missa de Angelis* ('dels àngels'), *Missa Fons Bonitatis* ('font de bondat'), *Missa cum jubilo* ('amb joia'), *Missa Lux et Origo* ('llum i origen'), etc., amb acompanyament o sense, però amb notació moderna, i amb la indicació, molt destacada a la portada, que es tracta d'obres dels reverends pares benedictins de Besalú.

Retorn a Dornha

Quan els llenguadocians pogueren retornar al seu monestir de Dornha s'hi van haver de fer treballs de restauració i ampliació, en els quals participaren jornalers de Besalú i entorns, percebent un salari que doblava el que podien treure's aquí. Per cert: el deambulatori o girola de la seva església recorda la de Sant Pere de Besalú, com també la recorda, en senzill, la de l'església neoromànica del gironí barri i parròquia de Sant Narcís, projecte definitiu de 1947, de l'arquitecte Ignasi Bosch.

També cal parlar dels d'Encalcat, en relació amb la nostra emblemàtica abadia romànica de Sant Martí del Canigó, encimbellada en un seu estrep, i amb presència destacada al *Canigó* literari. De 1902 a 1932, el bisbe d'Elna-Perpinyà, Juli Carsalade du Pont, occità de Simorra, a la Gascunya, catalanista, va portar a terme la reconstrucció de l'abadia, comprant-ne les ruïnes i aplegant-ne els elements dispersos per la regió. La compra del monestir es va fer a instàncies de Jacint Verdaguer, amic seu, i gràcies als donatius de milers de catalans dels dos costats dels Pirineus.

De 1952 a 1982, l'abat Bernat de Chabannes, de l'abadia d'Encalcat, va continuar la restauració del monestir i hi restablí la vida espiritual. Per tant, uns altres amics occitans, aquest cop del Llenguadoc, es comprometeren en l'obra.

El 1988, el bisbe de Perpinyà Jean Chabbert confià Sant Martí del Canigó a la Comunitat de les Benaurances per mantenir-hi la vida de pregària i acollir els qui volguessin viure-hi un recés espiritual.

Un captard, desert ja l'indret de turistes i caminadors, i clos el recinte cenobial, poder participar en una hora santa, a la cripta, amb aquesta comunitat mixta, és una ventura que no s'oblida.

>> Antic cartell publicitari dels productes fabricats pels benedictins que es venien a Figueres. (Autoria: SALVADOR GARCIA-ARBÓS)

>> Una ampolla del licor d'herbes que elaboraven els monjos benedictins de Besalú. (Autoria: SALVADOR GARCIA-ARBÓS)

